

Непочатенко Олександр Анатолійович

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки
Уманського національного університету садівництва

Непочатенко Валентина Олександрівна

викладач кафедри економічної теорії
Уманського національного університету садівництва

Непочатенко Александр Анатольевич

кандидат экономических наук,
старший преподаватель кафедры экономики
Уманского национального университета садоводства

Непочатенко Валентина Александровна

преподаватель кафедры экономической теории
Уманского национального университета садоводства

Nepochatenko Oleksandr Anatoliyovich

Senior Lecturer of Economics Department
Uman National University of Horticulture

Nepochatenko Valentina Oleksandrivna

Lecturer of Economics Department
Uman National University of Horticulture

Оцінка ефективності та платоспроможності аграрних підприємств

Оценка эффективности и платежеспособности аграрных предприятий

Estimation of efficiency and solvency of agricultural enterprises

Анотація. У статті розглядаються методичні засади оцінки ефективності і платоспроможності підприємств, визначення показників платоспроможності підприємствами різних видів економічної діяльності.

Аннотация. В статье рассматриваются методические основы оценки эффективности и платежеспособности предприятий, определение показателей платежеспособности предприятиями различных видов экономической деятельности.

Annotation. The article considers methodological principles of assessment of efficiency and solvency, determination of the solvency of enterprises of different economic activities.

Ключові слова: платоспроможність, аграрне підприємство, інвестиційна привабливість, ліквідність, заборгованість.

Ключевые слова: платежеспособность, аграрное предприятие, инвестиционная привлекательность, ликвидность, задолженность.

Keywords: solvency, agricultural enterprise, investment attractiveness, liquidity, debt.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективності та платоспроможності передбачає необхідність її кількісного вимірювання.

У сучасних дослідженнях фігурують різні зарубіжні і вітчизняні методики оцінки платоспроможності. Не дивлячись на їх різнонаправленість, всі вони включають оцінку динаміки і конструкції статей бухгалтерського балансу, а також обчислення фінансових коефіцієнтів. Головним питанням, пов'язаним з використанням та інтерпретацією фінансових коефіцієнтів, є їх множинність, що ускладнює аналіз.

Постановка завдання. У вітчизняній практиці оцінка платоспроможності здійснюється здебільшого через оцінку ліквідності балансу. Вирішення питання платоспроможне підприємство чи ні досягається завдяки порівняння розрахованих, таким чином, показників та встановлених нормативних значень для них. О.О. Канцурова та О.С. Білоусова зазначають, що існуюча сьогодні офіційна методика аналізу та оцінки результатів фінансово-господарської діяльності, майнового стану та платоспроможності суб'єктів господарювання не мають комплексного характеру і обмежені метою дослідження. Згідно з нормативними документами щодо існуючих методик можна виділити три класифікаційні групи за їх спрямуванням: виявлення фінансово нестійких підприємств та банкрутів; визначення у платників податків резервів збільшення надходжень до бюджету; формування передприватизаційної стратегії та ціни і умов продажу об'єктів приватизації [9].

Виклад основного матеріалу. Дослідженні нами вітчизняні методики оцінки платоспроможності підприємств засвідчили наступне. Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутств пропонується розраховувати основні показники ліквідності. Згідно Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій необхідно розрахувати чотири коефіцієнти, на основі яких встановити його платоспроможність. Слід відмітити, що дана методика розроблена для підприємств, що підлягають приватизації і не передбачає особливостей визначення показників платоспроможності підприємствами різних видів економічної діяльності. Потрібно відмітити, що всі існуючі методи засновані на принципах оцінки можливості підприємства погасити зобов'язання за рахунок тих чи інших засобів.

М.І. Лагун [15] пропонує платоспроможність оцінювати за коефіцієнтами поточної ліквідності та забезпеченості власними коштами; О. Бахмут [2], В.П. Клочан та ін. [11] – за коефіцієнтами поточної ліквідності, критичної або швидкої ліквідності та абсолютної ліквідності; Д.В. Шиян та Н.І. Строченко [36] – за коефіцієнтами абсолютної ліквідності, проміжної ліквідності, коефіцієнтом загального покриття та коефіцієнтом платоспроможності; В.І. Іващенко та М.А. Болюх [6] - за коефіцієнтами абсолютної ліквідності, проміжним коефіцієнтом покриття (ліквідності), загальним коефіцієнтом покриття; Н.М. Деєва та О.І. Дедіков – за коефіцієнтами поточної ліквідності, швидкої ліквідності та абсолютної ліквідності (платоспроможності) [5], колектив авторів під керівництвом Г.Ф. Митрофанова – за коефіцієнтами абсолютної, швидкої та поточної ліквідності [34]; В.М. Івахненко – за коефіцієнтами абсолютної або миттєвої ліквідності, швидкої ліквідності та коефіцієнтом покриття [7]; Г.Г. Старостенко та Н.В. Мірко – за коефіцієнтами абсолютної платоспроможності, термінової платоспроможності, проміжної та загальної платоспроможності та коефіцієнтом чистого виторгу [28]. Як видно з табл. 1, майже всі автори з різницею у назві, але практично з однаковим

економічним змістом для оцінки платоспроможності пропонують використовувати три основних коефіцієнти: коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності), коефіцієнт поточної (проміжної) ліквідності та загальний коефіцієнт покриття.

Таблиця 1

Показники платоспроможності підприємств

Показник	Загальний коефіцієнт покриття (ліквідності)	Коефіцієнт поточної (проміжної, швидкої) ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	Коефіцієнт критичної ліквідності	Коефіцієнт забезпечення власними засобами
Алгоритм розрахунку	Відношення поточних (оборотних) активів до поточних зобов'язань	Відношення грошових коштів, поточних фінансових інвестицій, і дебіторської заборгованості до суми поточних зобов'язань	Відношення грошових коштів, поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань	Відношення суми оборотних активів до поточних зобов'язань	Відношення власних оборотних засобів до їх фактичної вартості
Автори методик					
М.І. Лагун	+	+	+	х	+
О. Бахмут, Л.А. Лахтіонова	+	+	+	х	х
Д.В. Шиян, Н.І. Строченко	+	х	+	+	х
В.І. Іващенко, М.А. Болюх	+	х	+	+	+
Г.В. Митрофанов та інші	+	+	+	х	х
В.М. Івахненко	х	+	+	+	х
Г.Г. Старостенко, Н.В. Мірко	+	+	+	+	х
Н.М. Дєєва, О.І. Дедіков	+	+	+	х	+
В.П. Ключан та ін.	+	+	+	х	х

Узагальнення різноманітних підходів і методик оцінки платоспроможності свідчить про відсутність уніфікованої системи показників.

Отже, основними показниками, що характеризують рівень платоспроможності підприємства є коефіцієнти платоспроможності, які у багатьох літературних джерелах необгрунтовано називають коефіцієнтами ліквідності, оскільки саму ліквідність, як здатність активів підприємства швидко трансформуватися в грошові кошти, вони ніяк не характеризують. Визначення показників платоспроможності передбачає розрахунок відносних величин. У знаменнику зокрема відображають зобов'язання підприємства, що вимагають покриття, а в чисельнику – групи ресурсів, які можуть бути використані для цього. Ці показники використовуються лише для оцінки короткострокової платоспроможності. Відмінність методів у різних авторів полягає у принципах групувань активів і зобов'язань.

Нами запропоновано до групи низько ліквідних активів включати необоротні активи та групи вибуття.

Абсолютно платоспроможним є підприємство яке дотримується співвідношення груп активів та пасивів: $A_1 \geq \Pi_1$; $A_2 \geq \Pi_2$; $A_3 \geq \Pi_3$; $A_4 \leq \Pi_4$.

Недоліком такого групування активів та зобов'язань є те, що групи формуються без врахування оборотності тих чи інших статей балансу, що призводить до уніфікації групування для всіх типів підприємств. Насправді ж на всі аспекти оцінки платоспроможності впливає специфіка підприємства, його галузева належність. Тому виникає потреба у розробці такої методики, яка б дала змогу кожному підприємству самостійно групувати свої активи і зобов'язання в залежності від періодів їх обертання та терміновості погашення.

На основі наведених групувань активів та зобов'язань, розглянемо наступні показники платоспроможності.

Коефіцієнт абсолютної платоспроможності свідчить, яка частина короткострокових зобов'язань підприємства може бути погашена за рахунок наявних абсолютно ліквідних активів:

$$K_{\text{ап}} = (\text{ГК} + \text{КФВ}) : \text{ПЗ}, \quad (1)$$

де ГК – грошові кошти;

КФВ – короткострокові фінансові вкладення;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Коефіцієнт поточної (проміжної) платоспроможності свідчить, яку частину поточної заборгованості підприємства в найближчій перспективі можна покрити за рахунок абсолютно ліквідних активів та при умові повного погашення дебіторської заборгованості:

$$K_{\text{пп}} = (\text{ГК} + \text{КФВ} + \text{ДЗ}) : \text{ПЗ}, \quad (2)$$

де ДЗ – дебіторська заборгованість.

Загальний коефіцієнт покриття свідчить про ступінь покриття короткострокових зобов'язань всіма оборотними активами підприємства, які можуть бути спрямовані на ці цілі:

$$K_{\text{шл}} = (\text{ГК} + \text{КФВ} + \text{ДЗ} + \text{З}) : \text{ПЗ}, \quad (3)$$

де З - запаси підприємства.

Потрібно відмітити, що при розрахунку цих коефіцієнтів такі групи активів і зобов'язань як A_4 , П_3 та П_4 не використовуються, оскільки вони носять довгостроковий характер. Але, на нашу думку, ця обставина не може бути підставою для виключення їх із розрахунків. Діяльність підприємства не обмежується короткостроковим періодом, на який орієнтуються більшість авторів, здійснюючи такий аналіз.

Крім того, для фінансової безпеки підприємства значення мають не показники самі по собі, а їх порогові значення (табл. 2). У зв'язку з цим потрібно відмітити ще один недолік – нормативи з якими порівнюються отримані в процесі оцінки результати і на основі яких робиться висновок про платоспроможність підприємства, є стандартними, уніфікованими для усіх типів підприємств.

В західній економічній практиці загальноприйняті нормативні значення коефіцієнтів абсолютної, поточної та загальної платоспроможності складають 0,2, 1 і 2. При цьому для кожної галузі виробництва встановлюються додаткові скориговані нормативи, які періодично переглядаються в залежності від стану економічного середовища.

Таблиця 2

Кількісні параметри порогових значень показників платоспроможності

Автори методик	Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	Коефіцієнт поточної (проміжної) платоспроможності	Загальний коефіцієнт платоспроможності (покриття)
Старостенко Г.Г., Мірко Н.В.[28]	0,1– 0,2	0,7– 0,8	2,0 – 2,5
Іващенко В.І., Болюх М.А.[6]	0,2 – 0,4	0,7 – 0,8	2,0 – 2,5
Дєєва Н.М., Дедіков О.І.[5]	0,2 – 1,0	1,0	≥ 1
Цал-Цалко Ю.С.[35]	$\geq 0,2$	$\geq 0,5$	≥ 1
Шиян Д.В., Строченко Н.І.[36]	0,2	0,6 – 1,0	1,3 – 1,7
Бахмут О. [2]	0,2 – 0,25	0,7 – 0,8	2,0 – 2,5
Івахненко В.М.[7]	0,25 – 0,36	$\geq 1,0$	2,0 – 2,5
Пропозиція автора	$\geq 0,2$	$\geq 1,0$	≥ 2

Згідно даних Міністерства торгівлі США коефіцієнт поточної ліквідності набирав такі значення для різних галузей: машинобудування – 1,47; хімічна промисловість – 1,3; текстильна та легка промисловість – 1,41; сільське господарство та виробництво продуктів харчування – 1,25; роздрібна торгівля – 1,5 [20]. При цьому, загальноекономічне значення коефіцієнта, що дорівнює 2, в економічно розвинених країнах розглядається як «безпечне значення».

Так, для коефіцієнта абсолютної платоспроможності найчастіше зустрічається норматив $\geq 0,2$, однак, у даному випадку, правильніше було б скористатись думкою Г.В. Савицької [26], що при низькому значенні даного коефіцієнта «підприємство може бути завжди платоспроможним, якщо зуміє збалансувати і синхронізувати притік і відтік грошових коштів за об'ємом і строками».

Для інших двох коефіцієнтів пропонуються нормативні значення 0,5-1,0 та 1-2,5 відповідно. Відносно даних показників необхідно зауважити, що навіть при їх відповідності нормативним значенням робити висновки про платоспроможність підприємства в повній мірі не можна. Це потребує

проведення більш глибокого аналізу складових коефіцієнтів. Дотримання підприємством значення загального коефіцієнта платоспроможності на рівні 2,0-2,5 може призвести до збільшення групи неліквідних активів за рахунок, наприклад, необґрунтованого відволікання коштів у дебіторську заборгованість, формування надмірних запасів товарно-матеріальних цінностей тощо [24].

Ми згодні із думкою Ю.С. Цал-Цалко [35], який стверджує, що нормативне значення коефіцієнта покриття дорівнює ≥ 1 . Вважаємо, за умов коли величина загального коефіцієнта платоспроможності вища за 1, підприємство має можливість гасити свої боргові зобов'язання як правило, короткострокові. На основі цього можна зробити висновок про платоспроможність підприємства на певну дату. Інша справа у тому, що будь-якому підприємству необхідно мати запас міцності, але перевищення активів над зобов'язаннями у двократному розмірі за нинішніх умов є завищеною вимогою. Саме тому в ході управління оборотними засобами підприємством має вирішуватись завдання оптимізації їх розміру та раціональної структури. Це особливо актуально для аграрних підприємств із їх тривалим виробничим циклом та збільшеною у певні періоди питомою вагою запасів. Для аграрних підприємств вважаємо за необхідне здійснювати коригування загального коефіцієнта платоспроможності до рівня ≥ 2 .

Враховуючи специфіку фінансово-господарської діяльності підприємств різних галузей та сфер діяльності, вважаємо, що на практиці доцільно проводити аналіз динаміки показників платоспроможності, доповнюючи його порівняльним аналізом інших підприємств галузі.

З метою проведення більш глибокого та комплексного аналізу платоспроможності окремі автори [5, 28, 35, 18] пропонують додатково розраховувати коефіцієнт маневреності власних оборотних активів (капіталу), коефіцієнт покриття запасів, коефіцієнт забезпечення власними засобами, частку оборотних коштів у активах, власних оборотних активів до загальної їх суми, частку запасів у оборотних активах, коефіцієнт чистого виторгу.

Застосування коефіцієнта маневреності власних оборотних активів, на думку М.І. Лагутіна, потрібно відноситись з великою обережністю. Цей коефіцієнт свідчить, яка частка власних оборотних активів припадає на найбільш мобільні активи – гроші. Як зазначає автор «...тільки по мірі того, як у стабільних умовах складуться нормальні співвідношення і пропорції в майні і джерелах фінансування, цей показник буде набувати аналітичної цінності. Насамперед він буде виступати як індикатор змін умов надходження коштів і їх витрат» [16].

Необґрунтовано до методики аналізу платоспроможності відносити й розрахунок власних оборотних засобів, оскільки сплачувати за боргами підприємство повинно наявними засобами, а не абстрактними «власними засобами». Коефіцієнт покриття запасів, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами скоріше характеризують фінансову стійкість підприємства, ніж його платоспроможність і для її оцінки можуть використовуватись лише як додаткові.

Як показник, що доповнює оцінку платоспроможності підприємств, в тому числі й аграрних, пропонуємо розраховувати коефіцієнт співвідношення позикових та власних засобів (відношення залученого капіталу і короткострокових кредитів банку до суми власного капіталу). Ми підтримуємо вчених [3, 13, 33, 4] у їх позиції, що даний показник характеризує фінансову стійкість підприємств, але внаслідок об'єктивних причин (значний касовий розрив між проведенням витрат і надходженням виручки і, як наслідок, неможливість ефективно здійснювати діяльність без залучення кредитів) він має особливе значення саме для суб'єктів господарювання аграрного сектору.

Однією з найбільш глобальних проблем нинішньої економіки є прогнозування неплатоспроможності підприємств, яке стало предметом сучасних наукових досліджень. Перші дослідження, пов'язані з передбаченням фінансової неспроможності з'явилися в кінці 280-х років в США. Чимало з основних методів фінансового аналізу підприємств тих років використовується і в наші дні. Наслідком досліджень, в яких незалежно один від одного взяли

участь безліч консалтингових фірм було усвідомлення того факту, що деякі фінансові коефіцієнти збанкрутілих підприємств значно відрізняються від коефіцієнтів, стабільно працюючих підприємств.

До складу прогностичних показників платоспроможності і сьогодні окремі автори включають показники ймовірності банкрутства. Доцільність їх обґрунтування очевидна, оскільки, діагностика банкрутства підприємства – це виявлення його неплатоспроможності, збитковості, фінансової залежності від зовнішніх джерел. Нестабільний фінансовий стан багатьох аграрних підприємств, можливість втрати ними платоспроможності і, як наслідок, ймовірність банкрутства вимагають заздалегідь виявляти ознаки, що призводять до такої ситуації. За ринкових умов господарювання розроблена система фінансових методів попередньої діагностики і можливого захисту підприємства від банкрутства, що одержала назву «системи антикризового управління» [30].

Сучасна економічна наука має в своєму арсеналі три основоположні підходи до прогнозування платоспроможності підприємства з позиції можливого банкрутства: розрахунок індексу кредитоспроможності, використання системи формалізованих і неформалізованих критеріїв; оцінювання і прогнозування показників задовільності структури балансу. Водночас методологічні підходи передбачення банкрутства підприємств, визнані у зарубіжній практиці, можна розділити на дві течії: розрахунок індексу платоспроможності та використання системи формалізованих і неформалізованих критеріїв [23].

У світовому досвіді, крім системи фінансових коефіцієнтів, для попередження кризових ситуацій використовуються спеціальні узагальнюючі (тестові) показники загрози банкрутства, які визначаються за допомогою економіко-математичних методів і прийомів. Одним з найбільш поширених методів, яким користуються для визначення інтегрального показника ймовірності банкрутства – метод дискримінантного аналізу (табл. 3).

До переваг багатофакторних моделей дискримінантного аналізу можна віднести: їх відносну простоту і незначну трудомісткість процедури застосування; доступність інформації, необхідної для обрахунків; порівнянність показників; доволі високий рівень достовірності оцінки.

Вивчення зарубіжного досвіду засвідчило наявність значної кількості методик формування інтегрального показника, що сигналізує про загрозу банкрутства. Це двофакторна та п'ятифакторна моделі Е. Альтмана, модель діагностики платоспроможності Й. Гайдака та Д. Стоса; моделі прогнозування потенційного банкрутства Спрінгейта; прогнозна модель Р. Ліса; тести на ймовірність банкрутства Р. Таффлера і Г. Тішоу; метод рейтингової оцінки фінансового стану У. Бівера та інші. В основі цих моделей закладені завдання класифікації підприємств за ймовірністю їх банкрутства з використанням багатьох незалежних змінних (факторів впливу) [19].

Таблиця 3

Частота використання та точність передбачення економічних ризиків за різними методами [29, с. 230]

Найменування методів	Характеристика методики	Частота використання, %	Точність передбачення, %
Багатоваріантний дискримінантний аналіз	Розрахунок інтегрального показника	31,3	86
Модель Logit	Побудова логістичної функції	21,3	87
Модель CBR (Case-Based-Reasoning)	Вибір аналогів	2,2	84
Штучні нейронні мережі	Визначення образів	0,9	88
Генетичні алгоритми	Кодування популяції хромосом	4,5	89

Найдоступнішою та найпростішою є двофакторна модель діагностики банкрутства. Однак як свідчать дослідження, вона не дає змогу здійснити комплексний аналіз підприємства в контексті загрози неплатоспроможності.

У сучасній практиці фінансово-господарської діяльності зарубіжних фірм для оцінки ймовірності банкрутства найбільше розповсюдження отримала

модель Е. Альтмана, точність прогнозування за якою досягає в межах однорічного періоду 95%, двох років – 7%. В залежності від значення «Z-показника» за шкалою визначається ймовірність банкрутства протягом двох років: якщо $Z < 1,81$, то ймовірність банкрутства досить висока; якщо Z знаходиться у межах від 1,82 до 2,674 – ймовірність банкрутства середня: якщо $Z = 2,675$ – ймовірність банкрутства складає 0,5; при $2,675 < Z < 2,99$ – ймовірність невисока; і при $Z > 2,99$ ймовірність банкрутства незначна.

Перевагою моделі Е. Альтмана є здатність прирівнювати головні характеристики звіту про прибутки та збитки і балансу до єдиного співвідношення. Підприємство, що отримує більші прибутки, але є уразливим з точки зору балансу, може бути прямо зіставлене з менш прибутковим підприємством, баланс якого врівноважений. За суттю, підхід ґрунтується на тому принципі, що ціле більш цінне, ніж сума його складових [17, с. 14].

Основними недоліками моделі Е. Альтмана є незначне її застосування та не пристосованість до вітчизняних умов ведення бізнесу. Коефіцієнт Альтмана побудований «...за даними успішно діючих та збанкрутілих промислових підприємств США» [8], у зв'язку з чим не може дати адекватної оцінки фінансового стану вітчизняних аграрних підприємств хоча б тому, що: по перше, умови функціонування цих підприємств у розвинених країнах (в даному випадку США) та країнах, що розвиваються (у даному випадку Україні) абсолютно різні; по-друге, дана модель може бути реалізована лише по відношенню до великих компаній, що котирують на біржах свої акції. Н. Абдуллаєв та Ф. Зайнетдинов зазначають, що аналіз ймовірності банкрутства з використанням Z-показника Е. Альтмана за сучасних вітчизняних умов не завжди увінчується успіхом – «...розходження у виборі факторів, які чинять вплив на фінансовий стан підприємства у нашій країні (міра розвитку фондового ринку (головним чином – розвиток вторинного ринку цінних паперів), податкове законодавство, нормативне забезпечення бухгалтерського обліку, вірогідність економічних показників діяльності підприємства, які використовуються у моделі), можуть спотворити об'єктивність оцінки» [1].

Використовуючи цю модель на підприємствах України, критичне значення Z-рахунку необхідно сприймати лише як сигнал можливої фінансової небезпеки [23].

Не знайшла широкого застосування у вітчизняній практиці й модель прогнозування загрози неплатоспроможності Р. Ліса, в основу якої покладено ефективність використання активів підприємства, що продукують умови для погашення заборгованості. Розрахунок інтегрального коефіцієнта за даною моделлю не враховує структуру активів, а тому не може реально відображати ступінь загрози неплатоспроможності підприємств.

«Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства, чи доведення до банкрутства», затверджені Міністерством економіки України, пропонують здійснювати фінансовий моніторинг підприємств із використанням коефіцієнта Бівера. Ознакою формування незадовільної структури балансу є такий фінансовий стан підприємства, у якого протягом тривалого часу (1,5 - 2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2 [22].

Слід зазначити, що у чисельнику формули, наведеної в Методичних рекомендаціях пропонується використовувати різницю між сумою чистого прибутку і нарахованої амортизації, що на нашу думку є помилковим. Пояснимо чому: у спрощеному вигляді показник «чистий прибуток» можна охарактеризувати як різницю між доходами та витратами (які включають у себе й амортизацію) підприємства, тому віднімати від нього ще раз суму нарахованої амортизації є недоцільним. Ряд авторів[27, 12, 21], вказуючи на цю помилку, відмічають те, що у чисельнику має бути сума чистого прибутку та нарахованої амортизації, тобто формула коефіцієнта Бівера матиме такий вигляд:

$$KB = (ЧП + АН) / (ДЗ + ПЗ), \quad (8)$$

де КБ – коефіцієнт Бівера;

ЧП – чистий прибуток;

АН – амортизаційні нарахування;

ДЗ – дебіторська заборгованість;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Не можна обійти увагою модель К. Спрінгейта, яка передбачає розрахунок чотирьох факторів, орієнтованих на майбутні доходи підприємства. Вважають, що точність виявлення загрози неплатоспроможності за цією моделлю становить 11%, однак зі збільшенням прогностичного періоду цей показник зменшується [23].

Використання зарубіжних моделей прогнозування неплатоспроможності українських підприємств, хочемо відмітити, що безапеляційна і безумовна імплементація їх в національну практику є некоректною. Враховуючи особливості внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування вітчизняних підприємств, які продукують загрозу банкрутства, можна стверджувати, що застосування цих моделей у вітчизняній практиці даватиме недостатньо об'єктивні прогнози.

Група українських вчених під керівництвом академіка УААН П.Т. Саблука [25] пропонують для діагностики банкрутства розраховувати п'ять показників: коефіцієнт Бівера; рентабельності активів (6-8% свідчить про благополучний стан підприємства); відношення зобов'язань до активів (показник має бути $< 37\%$); відношення суми власного капіталу та позаоборотних активів до суми активів (благополучний стан оцінюється в 0,4); відношення оборотних активів до короткострокових зобов'язань (показник > 1). Ця методика дає найбільш точні результати, які збігаються з результатами діагностики банкрутства за коефіцієнтом Альтмана 197р. [14]. Модель прогнозування ризику банкрутства для аграрних підприємств розробили українські вчені А.В. Чупіс [32] та О.О. Терещенко [31]. Розроблена А.В. Чупісом формула ймовірності банкрутства має вигляд:

$$K_b = -1,3512 - 0,617K_{ок} + 0,667 + K_{фз}, \quad (9)$$

де $K_{ок}$ – відношення оборотного капіталу до активів підприємства;

$K_{фз}$ – відношення залученого капіталу до власного.

О.О. Терещенко пропонує такий алгоритм розрахунку:

$$\text{Крб} = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5 X_4 + 0,3 X_5 + 0,1 X_6, \quad (10)$$

де X_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X_2 – відношення валюти балансу до зобов'язань;

X_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X_4 – відношення прибутку до виручки;

X_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

X_6 – відношення виручки до основного капіталу [10].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду оцінки платоспроможності суб'єктів господарювання дає змогу зробити певні висновки: найбільш зручний у використанні та інформаційному забезпеченні – це метод коефіцієнтів, що передбачає розрахунок коефіцієнтів платоспроможності і наступний їх аналіз. До переваг даного методу можна віднести можливість: оперативно проводити аналіз платоспроможності, використовуючи доступну інформацію, приведену в бухгалтерській (фінансові) звітності підприємства; проведення оцінки платоспроможності шляхом порівняння розрахованих показників із рекомендованими (оптимальними) або нормативними значеннями.

Недоліками методики аналізу, заснованого на використанні коефіцієнтів вважаємо: ретроспективний характер бухгалтерського балансу, за яким оцінюється платоспроможність на дату складання фінансової звітності; залишення поза увагою показників ефективності діяльності підприємства (надходження виручки від реалізації, наявність прибутків чи збитків, рівня рентабельності тощо), що може призвести до невірних висновків відносно платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; неможливість комплексної оцінки отриманих результатів за коефіцієнтним методом. У разі, якщо значення одних коефіцієнтів перевищують, а інших – менші за встановлені для них критерії, важко зробити об'єктивні висновки щодо ліквідності балансу та платоспроможності підприємства; не відображення галузевої специфіки діяльності суб'єкта господарювання через усереднені

значення коефіцієнтів, що може призвести до хибних висновків щодо його платоспроможності.

Тому, на нашу думку, з метою управління платоспроможністю аграрних підприємств необхідний ґрунтовний аналіз їх фінансового стану із застосуванням абсолютних показників бухгалтерського балансу. Поглиблена методика передбачає проведення: загальної оцінки фінансового стану та його змін протягом звітного періоду; оцінку платоспроможності; оцінку ліквідності балансу; оцінку фінансової стійкості підприємства.

Література:

1. Абдуллаєв Н. Аналіз фінансового стану підприємств / Н. Абдуллаєв, Ф. Зайнетдінов. – К.: «Факт», 2004. – 185 с.
2. Бахмут О. Аналіз платоспроможності підприємства / О. Бахмут // Економіка, фінанси, право. – 2000. – № 2. – С. 21-23.
3. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента / И.А. Бланк – К.: Ника-Центр «Эльга», 2003. – 448 с.
4. Вдовенко Л.О. Кредитоспроможність як критерій надійності та фінансових можливостей аграрних підприємств / Л.О. Вдовенко // Економіка АПК. – 2012. – С. 74-77.
5. Дєєва Н.М. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / Дєєва Н.М., Дедіков О.І. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
6. Економічний аналіз господарської діяльності / Іващенко В.І., Болюх М.А. – К.: ЗАТ „НІЧЛАВА”, 2001. – 204 с.
7. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навч.посіб / В.М. Івахненко. – К.: Знання-прес, 2000. – 207 с.
8. Канке А.А. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия / А.А. Канке, И.П. Кошечая. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Форум: ИНФРА-М, 2007. – 288 с.
9. Канцуров О.О. Удосконалення методології оцінки ефективності управління підприємствами державного сектору економіки / О.О. Канцуров, О.С. Білоусова // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 143-151.

10. Клочан В.П. Оцінка моделей діагностики банкрутства / [В.П. Клочан, В.В. Клочан, Н.І. Костаневич, А.Г. Костирко] // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С.97-101.
11. Клочан В.П. Використання методу коефіцієнтів для оцінки фінансового стану підприємства / [В.П. Клочан, В.В. Клочан, Н.І. Костаневич, А.Г. Костирко] // Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С.54-55.
12. Коваленко Т.П. Удосконалення інструментів оцінки рівня накладних витрат виробничих підприємств / Т.П. Коваленко [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2007-4/Kovalenko_407.
13. Костіна Н.І. Фінанси: система моделей і прогнозів: Навч. посібник / Н.І.Костіна, А.А. Алексєєв, О.Д. Василик – К.: Четверта хвиля, 1998. – 304 с.
14. Котляр М.Л. Платоспроможність та ліквідність в системі оцінки фінансової стійкості підприємства / Котляр М.Л. // Економічний простір. – 2008. – № 11. – С. 192-199.
15. Лагун М.І. Методичні аспекти аналізу платоспроможності підприємства / М.І. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 2(57). – С. 53-57.
16. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб./ В.Д. Лагутін – 4-те вид., стер. – К.: Знання, 2004. – 215 с.
17. Макаренко І.О Алгоритм антикризового управління підприємством / І.О Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3 (45). – С. 104-110.
18. Малюга Л.М. Аналіз фінансово-економічного стану аграрних підприємств / Л.М. Малюга // Економіка АПК. – 2008. – № 2. – С. 100-104.
19. Матвійчук А. Діагностика банкрутства підприємств / А. Матвійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/99747/file/matvijchuk_4_07_U.pdf&search_param=%E1%E0%ED%EA%F0%F3%F2%F1%F2%E2%E0&searchPublishing=1.
20. Математические методы и модели исследования операций: Учебник / [под ред. В.А. Колемакева]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 592 с.

21. Михайліцька Н.Я. Механізми визначення ознак та ймовірності банкрутства підприємств / Н.Я. Михайліцька. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2005-2/txts/soc/05mnjjbp>.

22. Наказ Міністерства економіки України від 17.01.2001р. № 10 «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємств та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/36768/file/met_recom.doc;jsessionid...

23. Островська Г. Аналіз практики використання зарубіжних методик (моделей) прогнозування ймовірності банкрутства підприємств / Г.Островська, О. Квасовський // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2(31). – С.99-111.

24. Притуляк В.М. Застосування факторних методів аналізу в дослідженні показників ліквідності / В.М. Притуляк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Soc_Gum/Foa/2008_12/12_15.pdf

25. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва / За ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 1999. – 532 с.

26. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебн. пособие. [6-е изд., перераб. и доп.] / Г.Савицкая – Мн. : Новое знание, 2001. – 704 с.

27. Сидяга Б.В. Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства / Б.В. Сидяга // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 80-83.

28. Старостенко Г.Г. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Г.Г. Старостенко, Н.В. Мірко – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 224с.

29. Теребух А.А. Порівняльний аналіз моделей оцінювання фінансових загроз суб'єктів господарювання [Текст] / А.А. Теребух, Н.О. Діброва // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. – С. 228-240.

30. Стельмашук Ю.А. Методи діагностики фінансового стану і схильності підприємства до банкрутства / Ю.А. Стельмашук // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 78-86.

31. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2000. – 412 с.

32. Финансовое положение предприятия: оценка, анализ, планирование / Под ред. А.В. Чуписа. – Сумы: Университетская книга, 1999. – 332 с.

33. Фінанси підприємств : Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.

34. Фінансовий аналіз: Навч. посіб / Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш та ін.; За ред. проф. Г.В. Митрофанова. – К.: Київ. Нац. торг.-екон. ун-т. – 2002 – 301 с.

35. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз [Текст] : навч. посіб. / Ю.С. Цал-Цалко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: ЦУЛ, 2002. – 360 с.

36. Шиян Д.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / Д.В. Шиян, Н.І. Строченко – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 240с.